

Ігор БРИНДАК

У наш час вже стало звичним явищем, що люди для підтвердження якогось своїх теорій - політичних, економічних, культурологічних, а також і релігійних - посилаються на ті чи інші прецеденти з минулого. Щось на зразок: «Був такий-то випадок, а він, відповідно, підтверджує це і це або заперечує це і це». Однак, коли заходить мова про достовірність цього випадку, тоді найчастіше все починає зводитись до рівня емоцій: хто на кого зробить вагомий вплив. Власне, щоб цього не було, спробуємо з'ясувати, яким є християнський погляд на це питання.

Зазвичай, коли в різних дискусіях заходить мова про достовірність тих або інших подій, то головними аргументами стають вислови на зразок «Всі знають» і «Того не може бути». Тобто, хто прагне підтвердження своєї теорії, але при цьому не знаходить підтвердження для якогось історичного факту, то говорить, що, мовляв, про це усі знають, а тому вже ніяких інших доказів не потрібно. А той, кому відповідний факт не вигідний, відповідає, що цього не могло бути. Іноді вживаються ще й такі аргументи: «Це все ви й вигадали» або «Це все хтось колись давно вигадав».

Спробуємо з'ясувати наскільки така аргументація є розумною. Почнемо з аргументу «так це ж усі знають». Представники старшого покоління, мабуть, пам'ятають той час, коли, скажімо, про таких осіб як Ленін, Сталін, Хрущов та подібних до них існувала одна правда, яка була беззаперечною і про яку всі знали. А пізніше ситуація змінилася, і про тих самих осіб з'ясувалася інша правда, що теж усім відома. Але ці «правди» між собою є відмінними на 180 градусів.

Тепер стосовно «Цього не може бути». Наприкінці XVIII століття деякі дослідники відкрили таке явище як метеорити. Але їхні доповіді на засіданнях серйозних наукових товариств та на кафедрах престижних університетів піднімали на сміх, адже тоді всі

знали, що небо не є кам'яне. То як же тоді з нього може падати каміння? І нічого не змінювали ані розповіді очевидців, ані навіть уламки самих космічних об'єктів, принесених на засідання товариства. Бо в першому випадку очевидців вважали підкупленими, а в другому - фальсифікатами вважали уламки метеоритів. Час пройшов - і згодом наука визнала як факт існування метеоритів. Хоч, зрозуміло, вони не підтверджують те, що небо є кам'яним.

Отож, як бачимо, слова, винесені у заголовок, логічними аргументами вважатися не можуть. Дехто з читачів, мабуть, запитає: «То що, будемо чекати, допоки винайдуть машину часу, щоб з'ясувати, як воно насправді було в минулому?». Ні, для цього є інші методи, які відомі історичній науці. Про один із них і поговоримо. Він має біблійне походження, але увійшов як в історичну науку, так і в юриспруденцію майже цілого світу і знаний як принцип двох свідків. Згідно з цим принципом якийсь випадок може вважатися достовірним тоді, коли його можуть підтвердити двоє свідків.

Спочатку розглянемо, що пише з цього приводу Старий Заповіт: «Не має вартости один лише свідок проти кого-небудь, на будь-який переступ, чи на будь-який злочин, чи будь-яку провину, що ними хтось згрішить: на слово двох свідків або на слово трьох свідків справа стане чинною» (Втор. 19,15). А це вже Новий Заповіт: «Та й у законі вашім написано, що свідоцтво двох людей - правдиве» (Йо. 8,17); «Коли ж він не послухає тебе, візьми з собою ще одного або двох, щоб усяка справа вирішувалася на слово двох або трьох свідків» (Мт. 18,16). Останнє речення майже дослівно повторюється у II Кор. 13,1. Як бачимо, принцип двох свідків Писання розглядає як важливий критерій для пошуку правди та з'ясування спірних питань. І вже, власне, з Писання цей принцип перейшов у правову систему більшості країн світу незалежно від їхнього ставлення до релігії. Як відомо, часто закони вимагають, щоб важливі правові акти, крім підпису зацікавлених осіб, були затверджені ще й двома свідками. Іноді свідчення двох осіб ще вимагають для судового вироку у спірних питаннях. І на принципі двох свідків побудована також презумпція невинності, яка фактично також прийнята юриспруденцією цілого світу. Що стосується останнього, то про це вже колись йшлося у нашому часописі (див. «Презумпція невинності»// «Жива Вода». 2008. - №12). Тому цей принцип є не лише біблійним, він є універсальним, а значить і посилання на нього, мабуть, буде авторитетним для людей будь-яких поглядів. Правда, тут слід врахувати деякі зауваги. І згідно з Писанням, і згідно зі світськими законами слова двох свідків є правдивими за умови, що між ними немає суперечностей.

Наприклад, у Книзі Даниїла (13 розділ) описана історія Сусанни. Двоє старців хотіли фальшиво оскаржити її. Однак усі їхні звинувачення на суді провалилися завдяки пророку Даниїлу, який зумів, допитуючи кожного зі старців зокрема, знайти у їхніх свідченнях серйозні розбіжності і тим самим виправдати Сусанну. Також у євангельській розповіді про суд над Ісусом читаємо: «Багато бо свідчило неправдиво проти Нього, але свідчення їхні не були згідні. А деякі, підвівшись, так свідчили проти нього ложно: ми чули, як Він говорив: зруйную храм цей рукотворний і за три дні збудую інший, нерукотворний. Та й це їхнє свідчення не було однозгідне» (Мк. 14, 56-59). Слід звернути увагу: суд над Спасителем планувався заздалегідь, і попередньо вже було вирішено, який винести вирок. Цей процес порушував багато усталених на той час норм – як

юдейських, так і римських. Але навіть тоді принцип двох свідків був збережений. І коли їх не знайшли, чи, точніше, коли знаходили, але свідчення не були однозгідні, синедріон не наважувався винести вирок. Пізніше все ж виніс, але вже на підставі власних слів Спасителя. Суперечність може бути і в тому випадку, якщо ті ж самі двоє свідків або, принаймні, один із них відмовляться від попередніх свідчень; чи будуть говорити щось очевидно суперечливе тим, попереднім. Цей принцип може бути недостатнім ще й тоді, коли знайдуться двоє інших свідків, які заперечать слова двох попередніх. Тобто щось, що нагадує відомий російський словесний каламбур: «Против лома нет приема, если нет другого лома».

Тепер з'ясуємо, як усе це стосується подій з минулого. Виявляється, що дуже пряме. Чи дійсно той або інший факт з історії, на достовірності якого хтось дуже наполягає, є записаний на підставі слів двох свідків? Хтось зауважить, що в такому випадку стосовно дуже багатьох історичних подій потрібно буде поставити знак запитання. Не заперечуємо останнього твердження, зауважуючи при цьому, що згаданий вище принцип є дієвим у випадках з тими подіями, довкола яких вибудовуються відповідні доктрини. Так, для християн наріжним каменем віри є факт Воскресіння Ісуса Христа. Апостол Павло з цього приводу навіть пише: «А як Христос не воскрес, то марна віра ваша, - ви ще у гріхах ваших» (I Кор. 15,17). А тепер - звідки ми знаємо про Воскресіння. Про це йдеться у розповідях усіх чотирьох євангелістів. Двоє з них, Матей і Йоан, були апостолами Спасителя і безпосередніми свідками подій. Крім того, вище згадуваний апостол Павло пише, що особисто зустрівся із вже воскреслим Христом, і додає, що, крім нього, Ісуса після воскресіння бачили живим ще понад п'ятсот осіб, більшість із яких ще жили, коли Павло писав свої послання. І двох із них апостол назвав поіменно: Кифа, тобто Петро, і Яків (I Кор. 15, 3-9). Власне, той факт, що з п'ятсот свідків двоє згадуються поіменно, не є випадковим, бо апостол Павло в тому випадку теж дотримується принципу двох свідків. Хоча, здавалось би, достатньо було б сказати просто: я його бачив особисто, які ще можуть бути запитання? А якщо врахувати, що Павло - це колишній Савло, у минулому - лютий гонитель християн, то його свідчення є особливо цінним. Отож, як бачимо, християнська віра не будується на словах «Так це ж всі знають», а на значно міцнішому фундаменті.

А тепер поглянемо, чи різні закиди проти Церкви також побудовані на такому тривкому фундаменті? Не раз доводиться чути твердження, що начебто Католицька Церква з'явилася лише в IV столітті в часи імператора Костянтина Великого. При тому всі докази прихильники цієї теорії, як правило, беруть один в одного. Бодай чомусь ніхто не навів цитату з указу імператора на кшталт: «Ми, Костянтин Великий, оцим указом повеліваємо заснувати Церкву, яка буде називатися Католицькою». Не знаходимо й слів якого-небудь літописця, де стверджується, що у такому-то році імператор постановив заснувати Церкву. Подібних свідчень немає. Але зате є деякі інші. Наприклад, святий Ігнатій Антіохійський пише: «Де Христос, там і Католицька Церква» («Послання до Смирнської Церкви». 8,3). Варто знати, що Ігнатій Антіохійський помер у 107 році. Він був

безпосереднім учнем апостолів. І звернімо увагу - словосполучення «Католицька Церква» він не подає як щось нове, а вживає як загальноприйняту в його час назву, навіть не пояснюючи, що вона означає. Слід додати, що це були апостольські часи. А може Святий Ігнатій під терміном «Католицька Церква» розумів щось інакше, ніж те, що мається на увазі зараз? Щоб відповісти на це питання, послухаймо ще одного подвижника віри з II століття. Йдеться про святого Іриней Ліонського. Іриней був учнем святого Полікарпа Смирнського, а цей у свою чергу - учнем святого апостола і євангелиста Йоана Богослова. Ось що пише святий Іриней: «Оскільки було б довго у такій книзі, як ця, перерахувати наступників настоятелів усіх Церков, то я наведу передання, яке має від апостолів: велична і древня всім відома Церква заснована і облаштована в Римі двома славними апостолами - Петром і Павлом ... Бо за необхідністю з цією Церквою по її особливій важливості узгоджується всяка Церква, тобто усі віруючі, так як в ній апостольське передання завжди вірними всюди зберігалось» («Проти ересей». 3,1). Отож, як бачимо, і тоді під Католицькою Церквою розумілося те, що й зараз. І було це задовго до Костянтина.

Багато хто з читачів, мабуть, чув ще й такий закид: мовляв, Католицька Церква не є правдивою, адже на католиків не сходить єрусалимський вогонь. Був начебто колись такий випадок, коли в Єрусалимі у Гробі Господньому на Пасху служили католики, і в цей день благодатний вогонь не появився. Але коли це сталося, то тут, як правило, спільної думки немає: різні автори подають різні роки. Також не дійшли до спільної думки стосовно того, з ким стався подібний випадок. Одні автори пишуть, що це стосується католиків, інші ж стверджують, що було це під час богослужіння Вірменської Апостольської Церкви. Вже такі розбіжності дають підстави дуже сумніватися в достовірності цього факту. Стосовно ж джерела, з якого узятий цей факт, то замість того, щоб подати розповідь щонайменше двох свідків, пишуть, що про нього йдеться у якомусь давньому літописі або давньому переданні. Таке «джерело» ані з позиції Святого Писання, ані з точки зору історичної науки достовірним вважатися не може.

Для порівняння візьмемо інший приклад. Щороку наприкінці листопада УГКЦ молитовно вшановує священномученика Йосафата Кунцевича. Зауважу - ім'я цього українського святого згадується у календарях усієї Католицької Церкви. Він відомий тим, що був апостолом Берестейської унії і врешті-решт за цю ж унію й загинув у 1623 році. Через п'ять років була створена комісія, яка вивчала життя подвижника та обставини його смерті. Зокрема, були відзначені факти чудес, які ставалися за заступництвом Йосафата на місці мученицької смерті та біля його мощей. І розповіді про ці факти не були анонімними. Імена декого з очевидців можна назвати і зараз. Це були жителі Вітебська: Григорій Пестрець, Петро Іванович, Богдан Остапів, Іван Гутор, Симеон Шкляй, Іван Щур (конкретніше про те, що названі особи говорили перед комісією див. «В темнотях земних світло засвітило»// «Жива Вода». 2015. - №1; цю статтю можна знайти і на офіційному сайті нашої єпархії). Варто додати, що серед очевидців були люди різних визнань, а не лише уніати. Наприклад, Григорій Пестрець був протестантом-кальвіністом. Тут, як

переконуємось, принцип двох свідків спрацьовує однозначно.

Була ще в нашому часописі публікація про блаженного Марка з Авіано (див. Капелан-чудотворець»// «Жива Вода». 2013. - №12). Це був італійський монах-капуцин, капелан хрестоносців у часі битви під Віднем 1683 року. Там же було поміщено розповідь про одне з чудес, яке вчинив цей подвижник: дитина воскресла на чотирнадцятий день після її смерті. Потвердили це наступні особи: Вінченцо Замбоні, Гораціо де Тоссо, Вірджинія Марину, Анна Тромбоні, її дочка Канона Тромбоні. Їхні свідчення подаються у згаданій вище статті.

Як ми переконалися, аргументи на зразок «Так це ж всі знають» або «Того не може бути» не є достатніми у пошуках правди. Церква, як ми теж переконалися, на них не опирається. Зате деякі противники Церкви люблять їх використовувати. А нам залишається тільки вибір: кому більше слід довіряти.

Ігор БРИНДАК, «Усі знають» і «Того не може бути» // "Жива Вода" №11 2018